
ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ ЯК СУЧАСНОГО СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОГО ФЕНОМЕНУ ТА ПІДГРУНТЯ ДЛЯ СОЦІАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ СПОРТСМЕНІВ З ІНВАЛІДНІСТЮ

Ірина Когут, Вікторія Маринич, Катерина Чебанова

Аннотація. Проаналізовані літературні джерела вітчизняних та зарубіжних авторів, вивчені документи міжнародних організацій. В ході дослідження виділені основні підходи до організації освіти дітей з інвалідністю: інклюзія та інтеграція; визначено зміст понять «інклюзивна освіта» та «інтеграція людей з інвалідністю»; виявлені переваги інклюзивного навчання осіб з інвалідністю; продемонстровано взаємозв'язок між етапами та стадіями соціальної інтеграції осіб з інвалідністю; проаналізовані міжнародне законодавство, яке формує політику в області інклюзивної освіти, та рекомендації для урядів різних країн, спрямовані на сприяння розвитку інклюзивної освіти; визначено роль фізичної культури та спорту в соціалізації людей з інвалідністю.

Ключові слова: спортсмен з інвалідністю, інтеграція, соціалізація, інклюзія, інклюзивний підхід, інклюзивна освіта.

Abstract. Literature sources of domestic and foreign authors have been analyzed, documents of international organizations have been studied. The study has allowed to identify the main approaches to the organization of education for children with disabilities: inclusion and integration; the content of the concepts of "inclusive education" and "integration of people with disabilities" has been determined; advantages of inclusive education of persons with disabilities have been revealed; the relationship between stages and stages of social integration of persons with disabilities has been demonstrated; international legislation that forms policies for inclusive education, and recommendations to governments of different countries aimed at promoting inclusive education have been analyzed; the role of physical culture and sports in the socialization of people with disabilities has been defined.

Keywords: disabled athlete, integration, socialization, inclusion, inclusive approach, inclusive education.

Постановка проблеми. Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розвиток інклюзивного підходу розглядається ООН, ЮНЕСКО, ОБСЄ та іншими міжнародними організаціями як пріоритетний напрям розвитку національних систем шкільної освіти та як спосіб реалізації права громадян на здобуття якісної освіти й соціальної інтеграції, що є важливим фактором сталого розвитку суспільства. Інклюзивна освіта – термін, що використовується для характеристики процесу навчання дітей з особливими освітніми потребами. В її основі лежить ідея рівного ставлення до всіх людей, виключається будь-яка дискримінація, створюються умови для дітей, які мають особливі освітні потреби.

Протягом останніх років вітчизняні науковці (А. Колупаєва, Т. Євтухова, О. Столяренко, О. Савченко) зосереджують увагу на дослідженні проблем залучення дітей з інвалідністю до навчання в загальноосвітніх навчальних закладах, їх реабілітації та соціалізації до суспільних норм. Дослідження психологів (Л. Виготський, О. Венгер, Н. Морозова) спрямовані на вивчення питань розвитку системи спеціальних навчальних закладів та удосконалення їх структури. В працях І. Іванової,

Л. Борщевської йдеться про необхідність впровадження нових форм освіти, які б сприяли ранній інтеграції людей з інвалідністю у суспільство. Зокрема, серед провідних форм визначається інклюзивна освіта [3, 5].

Проблеми інтеграції дітей та молоді з інвалідністю досліджуються в роботах Л. Калмикової, В. Лехан та ін. Важливе значення мають зарубіжні дослідження, присвячені захисту прав людей з інвалідністю та їх самозахисту в ході інтеграції в суспільне життя [11]. Російські науковці К. Холостова і Н. Дементьева вважають, що кожен індивід має ті чи інші особливі потреби, до яких суспільство повинне пристосовувати свої зовнішні умови.

Значущими для дослідження стали положення, викладені в роботах зарубіжних учених, присвячених когнітивній теорії особистості (Дж. Келлі), соціального конструктивізму (П. Бергер, Т. Лукман), девальвації і валоризації (В. Вольфенбергер, С. Томас), стигматизації (Є. Гофман, М. Файн, А. Еш) та ін. [1, 12, 13, 15].

Роботу виконано в рамках теми 1.7. «Організаційно-методичні основи розвитку адаптивно-

го спорту» Тематичного плану науково-дослідної роботи у сфері фізичної культури і спорту на 2016–2020 рр. Міністерства освіти і науки України (номер держреєстрації 0116U001613), а також комплексного міжвузівського наукового проєкту «Теоретико-методологічні основи розвитку неолімпійського спорту», реалізація якого запланована на 2015–2017 рр. (номер держреєстрації 0115U002372).

Мета дослідження – аналіз взаємозв'язку інклюзивної освіти та соціальної інтеграції в суспільство людей з інвалідністю.

Методи дослідження: аналіз і узагальнення філософської, соціологічної, психолого-педагогічної літератури і матеріалів мережі Інтернет; історичний метод, аналіз документальних джерел.

Результати дослідження та їх обговорення. Всебічна інтеграція людей з інвалідністю у повноцінне життя неможлива без забезпечення їм доступу до якісної освіти і подальшого працевлаштування. Основні заходи із забезпечення інтеграції людей з інвалідністю – це надання умов для отримання однакової для всіх освіти, влаштування на роботу з гідною оплатою, проведення дозвілля тощо. Для успішної інтеграції необхідно також змінити навчальний процес таким чином, щоб учителі і викладачі мали можливість здійснювати до таких осіб індивідуальний підхід, який дозволить їм реалізувати свій потенціал [5].

Інтеграція людей з інвалідністю передбачає їх включення (інклюзію) в контекст широких соціальних відносин. Inclusion (англ.) перекладається як утримувати, включати, мати в своєму складі, від латинського include – включений. Тому

inclusion є терміном, який відображає новий погляд не тільки на освіту, а й на місце людини в суспільстві. Поняття inclusion в США, Канаді, Великій Британії та інших країнах, де є фактично п'ятдесятирічний досвід впровадження різноманітних заходів із соціальної інтеграції людей з інвалідністю, реалізується шляхом переходу від інтегративних процесів до інклюзивних [2].

Розгляд інтеграції та інклюзії в ряді випадків як принципово різних понять і процесів по відношенню до людей з інвалідністю – неправомірний. Інтеграція являє собою об'єднання звичайних людей і людей з інвалідністю. При цьому для других не створюються спеціальні умови та адаптивно-розвиваюче середовище. При інклюзії здійснюється реформування будинків, шкіл, магазинів, установ тощо таким чином, щоб вони відповідали потребам всіх без винятку людей (табл. 1). Інклюзію необхідно розглядати як етап (або ступінь) інтеграції, її поглиблення і розширення [4].

У руслі соціального конструктивізму можна говорити про різні періоди, а точніше, етапи соціальної інтеграції. Вони мають свій початок і момент завершення, чіткі соціальні функції у життєдіяльності людини (рис. 1). Учені виділяють п'ять етапів соціальної інтеграції людини: дошкільний, шкільний, постшкільний, період особистісної зрілості і період геронтогенезу. Виділення етапів обумовлене тим, що кожен з них вимагає від людини як реалізації певних здібностей, задатків для включення до відповідних соціальних груп, так і реалізації адаптивних механізмів, практик освоєння життєвого досвіду, накопичення соціокультурного капіталу.

Таблиця 1 – Переваги інклюзивного навчання осіб з інвалідністю

Основні положення	Переваги
Зміст	– адаптація системи до потреб дитини, а не адаптація дитини до вимог системи освіти; – діти з інвалідністю є частиною шкільної системи і не потребують будь-якої спеціальної адаптації до неї; – враховуються потреби всіх дітей та індивідуальність кожної; – метою навчання є допомога дітям розвиватися і знаходити своє місце в суспільстві незалежно від потенційних здібностей і можливостей
Зміни в освітньому процесі	– створення в загальноосвітніх організаціях спеціальних умов для навчання дітей з інвалідністю; – створення єдиного адаптивного освітнього середовища, яке буде відповідати потребам усіх учнів даної освітньої організації; – навчання дітей з інвалідністю в загальних класах загальноосвітньої школи, але з наданням спеціалізованої психолого-педагогічної допомоги; – комплексна підготовка педагогічного, учнівського та батьківського колективів до включення в освітній процес дітей з особливостями розвитку та створення умов для соціальної реабілітації дитини та інтеграції їх у суспільство; – розвиток толерантного ставлення в колективі; – стимулюючий вплив більш здібних однолітків; – можливість у ширшому діапазоні ознайомлюватися із життям; – розвиток навичок спілкування та нестандартного мислення (як у дітей з особливостями психофізичного розвитку, так і в їхніх здорових однолітків); – можливість виявлення гуманності, співчуття, милосердя, терпимості у реальних життєвих ситуаціях, що є ефективним засобом морального виховання
Результат	– можливість навчати всіх без винятку дітей в єдиному освітньому просторі означає прийняття моделі інклюзивної школи як способу дії не тільки в межах освітньої системи, а й усього суспільства загалом

Рисунок 1 – Зв'язок етапів соціальної інтеграції та стадій, що її забезпечують

У межах даних етапів виділяють такі види соціальної інтеграції: первинну і вторинну (на основі принципу послідовності за аналогією з процесами соціалізації); пасивну й активну (залежно від ступеня соціальної активності індивіда, з позицій діяльнісного підходу); вертикальну та горизонтальну (за специфікою процесу входження в суспільство) [1].

Основу проходження індивідом зазначених етапів, реалізації видів і форм інклюзії, на думку А. Шевченко, становить ряд стадій, що забезпечують розвиток процесу його соціальної інтеграції [10]:

1) аналітико-мотиваційна. Здійснюється аналіз можливих і пріоритетних напрямів соціальної інтеграції, її видів, форм; у індивіда формується позитивна мотивація до процесу інтеграції;

2) аналітико-ресурсна. Проводиться аналіз психічного, фізичного і соціокультурного статусу індивіда, наявних ресурсів для реалізації інтеграційних процесів. За відсутності ресурсної бази здійснюється пошук необхідних джерел ресурсів, додаткових сервісів;

3) діяльнісна. Стадія характеризується мобілізацією ресурсів і реалізацією програм соціальної інтеграції, включенням індивіда в контекст суспільних відносин;

4) резолютивна. Здійснюється аналіз результатів інтеграції індивіда, формулювання висновків і визначення стратегій подальшої соціалізації.

Науковці визначають універсальні критерії соціальної інтегрованості людей з інвалідністю: стійка приналежність до певної соціально визнаної групи; наявність стійких міжособистісних позитивних відносин, їх розширення; вміння швидко орієнтуватися в нових нетрадиційних соціокультурних і економічних умовах [7, 8].

Інклюзивна освіта – це безперервний процес розвитку, що має на увазі доступність (самовдосконалення, саморозвиток) і визнає, що всі діти мають різні потреби в навчанні. Вона намагається розробити підхід до освітнього процесу, який буде гнучкішим для задоволення різних потреб у на-

вчанні. Навчання і виховання стають ефективнішими у результаті змін, які впроваджує інклюзивна освіта [5].

Традиційно поняття інклюзивної освіти обмежувалося визначеннями, що стосуються в основному реалізації права на освіту і соціальну інтеграцію учнів з особливостями психофізичного розвитку. Однак концепція еволюціонувала в напрямі ідеї про те, що всі без винятку діти повинні мати рівні права, умови та можливості у сфері освіти незалежно від їхнього культурного, економічного і соціального статусу, а також різниці в здібностях і можливостях. Освіта дитини не повинна бути обмежена фізичними, інтелектуальними або психічними особливостями. Такі діти здатні вчитися разом з однолітками в загальноосвітніх школах, якщо суспільство створить для цього необхідні умови [8].

У світовій практиці такий підхід відомий з 1970-х років. У 2006 р. інклюзія як найбільш гуманна методологія була включена до Конвенції ООН [9].

Перевага інклюзивного підходу в навчанні полягає у створенні освітнього середовища, що відповідає індивідуальним інтелектуальним, фізичним і психічним потребам кожної дитини. Позитивним для суспільства є інтеграція і соціалізація дітей з інвалідністю. Але головне – це викоринення дискримінації і виховання толерантності: діти, які отримують інклюзивну освіту, вчать взаємоповаги і толерантності. Підсумком впровадження такої методології має стати поліпшення якості життя учнів у цілому і особливо тих, які належать до соціально вразливих груп.

Інклюзивна освіта має на меті зміни на системному рівні, застосування специфічних підходів і рішень. Необхідне включення ряду стратегій на всіх рівнях, щоб реалізувати право дітей з інвалідністю на інклюзивну освіту [5]:

- забезпечення необхідною інфраструктурою (фінансування; гарантія права на захист від дискримінації; зміцнення інформаційних систем; партнерство й участь; зміцнення потенціалу та підвищення інформованості);

- специфічні заходи з просування права на доступ до освіти (усунення різних перешкод; гарантія доступу і наявності інститутів інклюзивної освіти; створення інклюзивного навчального середовища; надання необхідної індивідуальної підтримки дітям з інвалідністю; розробка інклюзивних навчальних планів, методик викладання; використання інклюзивної системи оцінювання учнів, заснованої на дотриманні прав людини; інвестиції в підготовку вчителів; створення спеціальних ресурсів для підтримки фахівців);

- повага до прав дітей з інвалідністю в шкільному середовищі (право на повагу особистості, культури та мови; повага права дітей на участь у

різноманітних заходах; право на повагу фізичних можливостей дітей).

Соціальна адаптація осіб з інвалідністю до повноцінного життя в сучасному суспільстві можлива за їх тісної співпраці з людьми, що не мають вад розвитку.

Останнім часом у більшості країн Західної і Центральної Європи відбуваються докорінні зміни у законодавстві, розумінні та забезпеченні якісної освіти для дітей з особливими освітніми потребами. З'являються міжнародні організації, що формують політику в галузі інклюзивної освіти, проводять дослідження, розробляють рекомендації для урядів різних країн, що сприяють розвиткові інклюзивної політики (табл. 2). Це, насамперед, Організація Об'єднаних Націй (ООН), ряд керівних документів якої спрямовані на розгортання та підтримку інклюзивної освіти. Основні положення ООН [9]:

- зауважують, що для того, аби втілювати інклюзивну освіту, держави мають застосовувати

гнучкі навчальні програми, які можна адаптувати до різних потреб дітей;

- зосереджують увагу на тому, що необхідно впроваджувати безперервне навчання вчителів та надавати їм всебічну підтримку;

- відзначають, що місцеві громади мають формувати ресурси для забезпечення такої освіти.

Беззаперечним аргументом необхідності врахування прав осіб з інвалідністю у всіх сферах життя, в тому числі у фізичній культурі і спорті, є зміст ратифікованої Україною в 2009 р. Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю, яка передбачає важливість актуалізації проблем інвалідності як складової відповідних стратегій сталого розвитку. Так, у статті 30 «Участь у культурному житті, проведенні дозвілля й відпочинку та заняттях спортом» передбачено надання особам з інвалідністю можливості брати участь нарівні з іншими у проведенні дозвілля та відпочинку й у спортивних заходах, а держави-учасниці вживають належних заходів:

Таблиця 2 – Основні міжнародні документи в галузі інклюзивної освіти

Джерело	Характеристика
Всесвітня декларація прав людини, 1948 р.	Гарантує право на безкоштовну обов'язкову освіту для всіх дітей. «Кожен має право на освіту ... освіта має бути спрямована на розвиток людської особистості та посилення поваги до прав людини та основних свобод...»
Декларація прав дитини, 1959 р.	Принцип 5. Дитина, яка є неповноцінною у фізичному, психічному або соціальному відношенні, повинна забезпечуватися спеціальним режимом, освітою і піклуванням, зважаючи на її особливий стан. Принцип 10. Дитина має бути захищена від практики, яка може заохочувати расову, релігійну або будь-яку іншу форму дискримінації. Вона повинна виховуватися в дусі взаєморозуміння, терпимості, дружби між народами, миру й загального братерства, а також у повному усвідомленні, що її енергія та здібності мають бути присвячені служінню на користь інших людей
«Конвенція про права дитини» (ООН, 1989) ратифікована Україною у 1991 р.	Стаття 23. Дитина з особливими освітніми потребами повинна мати доступ до освіти, виховання, медичного обслуговування, реабілітаційних послуг, професійної підготовки, максимально можливої соціальної інтеграції та індивідуального розвитку, включаючи його чи її культурний та духовний розвиток. Стаття 29 «Цілі освіти». Освіта дитини має бути спрямована на розвиток особи, талантів, розумових і фізичних здібностей в найповнішому обсязі, освіта повинна сприяти розвитку потенціалу дитини в усіх сферах
Всесвітня декларація «Освіта для всіх», 1990 р.	Означає гарантію всім дітям права на доступ до якісної базової освіти
Стандартні правила ООН щодо зрівняння можливостей інвалідів, 1993 р.	Заклик до всіх держав зробити освіту осіб із фізичними та розумовими вадами невід'ємною частиною системи освіти
Саламанська Декларація, 1994 р.	Заклик до урядів всіх країн затвердити на законодавчому рівні принцип інклюзивної освіти та приймати до загальноосвітніх шкіл усіх дітей, якщо немає виняткових випадків, які унеможливають це
Програма дій щодо освіти осіб з особливими освітніми потребами, 1994 р.	Мета програми полягає в тому, щоб слугувати основою для вироблення політики й спрямовувати діяльність урядів, міжнародних організацій, національних установ з надання допомоги у реалізації положень Саламанської декларації. Кожна особа з проблемами розвитку має право виявити власні побажання щодо своєї освіти в тій мірі, в якій це може бути точно встановлено. Батьки користуються невід'ємним правом на те, щоб з ними консультувалися з питань форм освіти, які б найкращим чином відповідали потребам, обставинам життя чи сподіванням їхніх дітей
Дакарська Декларація, 2000 р.	Цілі освіти тисячоліття – переконання, що всі діти матимуть доступ до обов'язкової освіти до 2015 р., – ставить у центр уваги осіб з певними обмеженнями
Конвенція ООН щодо осіб з особливими потребами, 2005 р.	Відстоює права людей з особливими потребами на освіту без будь-якої дискримінації

- для заохочення й пропаганди найповнішої участі осіб з інвалідністю у загальнопрофільних спортивних заходах на всіх рівнях;

- для забезпечення того, щоб особи з інвалідністю мали можливість організувати спортивні та дозвільні заходи спеціально для дітей, які мають інвалідність, розвивати їх і брати в них участь, і для сприяння у цьому зв'язку тому, щоб їм нарівні з іншими надавались належні навчання, підготовка та ресурси;

- для забезпечення того, щоб особи з інвалідністю мали доступ до спортивних, рекреаційних і туристичних об'єктів;

- для забезпечення того, щоб діти з інвалідністю мали рівний з іншими дітьми доступ до участі в іграх, у проведенні дозвілля та відпочинку й у спортивних заходах, зокрема у рамках шкільної системи;

- для забезпечення того, щоб особи з інвалідністю мали доступ до послуг тих, хто займається організацією дозвілля, туризму, відпочинку та спортивних заходів [9].

Зусиллями ЮНЕСКО регулярно організуються Всесвітні конференції з питань освіти для людей з особливими освітніми потребами. Остання конференція відбулася в Дакарі у 2000 р [6]. Серед найважливіших – конференція, що пройшла в місті Саламанка (Іспанія), у якій взяли участь 92 уряди та 25 міжнародних організацій (1994 р.). Саламанська декларація містить заклик до урядів усіх країн затвердити на законодавчому рівні інклюзивну модель освіти та приймати до загальноосвітніх шкіл усіх дітей, якщо немає виняткових випадків, які унеможливають це. Таким чином, було запропоновано, щоб інклюзія стала загальною формою освіти, а спеціальні школи або класи існували для виняткових ситуацій.

Положення Декларації спонукають уряди до розвитку інклюзивної освіти, а саме – до докладання більших зусиль для розвитку дошкільних стратегій та професійної освіти, забезпечення організації та реалізації програм підготовки педагогів і підвищення їхньої кваліфікації з огляду на принципи інклюзивної освіти.

Організація Економічної Співпраці та Розвитку (OECD) тісно співпрацює з ЮНЕСКО і EUROSTAT, є найбільшим статистичним центром Європейського Союзу. Одним з її операційних підрозділів є Центр освітніх досліджень та інновацій, який ініціює дослідження та втілення проєктів, що мають на меті впровадження реформ. Ряд досліджень, які проводила OECD у різних країнах, зробила такі висновки [14]:

а) концепція соціальної справедливості, яка ґрунтується на правах людини, зазначає всюди, де це можливо: діти з особливими потребами ма-

ють навчатися у загальноосвітніх, а не в окремих навчальних закладах;

б) різноманітні національні підходи до залучення дітей з особливими потребами до загальноосвітніх закладів забезпечують цінний досвід для ширших дебатів про освітню різноманітність і справедливість.

Виходячи із зазначеної концепції соціальної рівності та справедливості, учні з особливими освітніми потребами мають досягти таких самих навчальних результатів, як і їхні однолітки. Це є певним викликом, який веде до питання різних рівнів або варіантів результатів навчання для учнів з інвалідністю. Підхід, що базується на правах людини, має забезпечувати прогрес і, відповідно, оцінювання індивідуального прогресу упродовж засвоєння навчальної програми.

Висновки.

У сучасній світовій освітній політиці, як свідчить аналіз науково-педагогічних джерел і міжнародних нормативно-правових документів, визначаються кілька підходів до надання освіти дітям з інвалідністю. Основні з них: інклюзія та інтеграція. Досить часто інтеграцію ототожнюють з інклюзією, яка має дещо розширений контекст: інтеграція – це залучення учнів з особливими освітніми потребами до загальношкільного навчального процесу, а інклюзія передбачає пристосування шкіл та їх загальної освітньої філософії та політики до потреб усіх учнів – як обдарованих, так і тих, котрі мають особливі потреби.

Міжнародні організації, такі як ООН і ЮНЕСКО, на сьогодні мають значний досвід залучення дітей з інвалідністю до загальношкільного навчання. В Європі за останні 50 років відбулися докорінні зміни у законодавстві, що стосуються інтеграції дітей з інвалідністю у суспільство, посилилася увага до якості й доступності освіти для дітей з особливими освітніми потребами. Міжнародні декларації, Стандартні правила ООН та Конвенції ООН зазначають: «...усі діти мають право на освіту, без проявів будь-якої дискримінації, а отже – право на прогрес». Крім цього, право на заняття спортом є невід'ємним елементом права на розвиток фізичного і психічного здоров'я. Ним, так само як і іншими правами людини, повинні користуватися всі, без будь-якої дискримінації. Для величезної кількості людей з інвалідністю формування доступного спортивного середовища є дуже важливим. Це не тільки спорт у вузькому сенсі цього слова, це зміна життя людини з інвалідністю, заняття фізичною культурою, можливість відвідувати спортивні гуртки, секції, а також засіб активної інтеграції та соціалізації.

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямі полягатимуть у вивченні питань впрова-

дження інклюзивної форми навчання саме в українській педагогічній практиці, дослідженні сучасних підходів до навчання та тренування осіб з інвалідністю.

Література

1. Бергер П. Социальное конструирование реальности. Трактат по социологии знания / П. Бергер, Т. Лукман. – М.: Медиум, 1995. – 323 с.
2. Близнюк О. А. Формирование понятия «инклюзивное образование» в зарубежной педагогике в контексте развития инклюзии / О. А. Близнюк // Педагогика. Вопросы теории и практики. – 2016. – № 4. – С. 20–24.
3. Борщевська Л. В. На допомогу батькам, що мають дітей з особливими потребами / Л. В. Борщевська, Л. В. Зіборова, І. Б. Іванова // К.: Укр. ін-т соц. досліджень. – 1999. – Т. 268. – С. 6.
4. Когут І. Соціальна інтеграція осіб із інвалідністю та роль адаптивної фізичної культури в її реалізації / І. Когут // Теорія і методика фіз. виховання і спорту. – 2014. – № 4. – С. 58–66.
5. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: монографія / А. А. Колупаєва. – К.: Самміт-книга, 2009. – 272 с.
6. Конференции ЮНЕСКО, посвященные образованию // Организация Объединенных Наций. – Режим доступа: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/decl_education.shtml (Дата звертання: 20.03.17)
7. Полулященко Ю. М. Інтеграція осіб з обмеженими психофізичними можливостями в соціум як результат реалізації соціокультурного реабілітаційного процесу / Ю. М. Полулященко // Наук. часоп. НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19: Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. – 2011. – № 17. – С. 200–202.
8. Саитгалиева Г. Г. Формирование социальной среды для реализации индивидуальной жизненной траектории людей с инвалидностью в современном обществе / Г. Г. Саитгалиева // Здоровье и образование в XXI веке. – 2016. – Т. 18, № 3. – С. 21.
9. Стандартные правила обеспечения равных возможностей для инвалидов // Организация Объединенных Наций. – Режим доступа: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/disabled_ch3.shtml (Дата звертання: 20.03.17)
10. Шевченко А. И. Социальная интеграция людей с ограниченными возможностями как объект социально-философского анализа / А. И. Шевченко // Общество и право. – 2011. – № 5. – С. 281–285.
11. Эннс Г. Возникновение глобального движения за права инвалидов / Г. Эннс, Ю. Фрик // Движение за права инвалидов: международный опыт; пер. с англ. – Ставрополь, 2004. – С. 21.
12. Fine M. Disability beyond stigma: Social interaction, discrimination, and activism / M. Fine, A. Asch // Journal of social issues. – 1988. – Т. 44, № 1. – С. 3–21.
13. Goffman E. Stigma: Notes on the management of spoiled identity / E. Goffman. – Simon and Schuster, 2009. – 147 p.
14. Organisation for Economic Cooperation and Development // Education. – Режим доступа: <http://www.oecd.org/std/> (Дата звертання: 20.03.17)
15. Thomas S. An overview of social role valorization / S. Thomas, W. Wolfensberger // A quarter-century of normalization and social role valorization: Evolution and impact. – 1999. – P. 125–157.

Literature

1. Berger P. Social constructing reality. Treatise on knowledge sociology / P. Berger, T. Lukman. – Moscow: Medium, 1995. – 323 p.
2. Bliznyuk O. A. Formation of “inclusive education” notion in foreign pedagogics within the context of inclusion development / O. A. Bliznyuk // Pedagogika. Voprosy teorii i praktiki. – 2016. – N 4. – P. 20–24.
3. Borshchevska L. V. For assistance of parents with disabled children / L. V. Borshchevska, L. V. Ziborova, I. B. Ivanova // Kyiv: Ukrainskyi instytut sotsialnykh doslidzhen. – 1999. – Vol. 268. – P. 6.
4. Kohut I. Social integration of disabled persons and the role of adaptive physical culture in its realization / I. Kohut // Teoriia i metodyka fiz. vykhovannia i sportu. – 2014. – N 4. – P. 58–66.
5. Kolupayeva A. A. Inclusive education: reality and prospects: monograph / A. A. Kolupayeva. – Kyiv: Sammit-knyha, 2009. – 272 p.
6. Conference of UNESCO, dedicated to education // United Nations Organization –Access mode: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/decl_education.shtml
7. Poluliashchenko I. M. Integration of persons with restricted psychophysical capacities in socium as a result of sociocultural rehabilitation process / I. M. Poluliashchenko // Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Dragomanova. Seria 19. – 2011. – N 17. – P. 200–202.

8. *Saitgaliyeva G. G.* Social environment formation for realization of individual life trajectory of disabled persons in modern society / G. G. Saitgaliyeva // *Zdorovyе i obrazovaniye v XXI veke.* – 2016. – Vol. 18, N 3. – P. 21.
9. *Standard rules for provision equal rights to disabled* // United Nations Organization – Access mode: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/disabled_ch3.shtml
10. *Shevchenko A. I.* Social integration of disabled persons as an object of socio-philosophic analysis / A. I. Shevchenko // *Obshchestvo i pravo.* – 2011. – N 5. – P. 281–285.
11. *Anns G.* Origin of global movement for disabled persons' rights / G. Anns, Y. Frick // *Dvizheniye za prava invalidov: mezhdunarodnyi opyt / translated from English.* – Stavropol, 2004. – P. 21.
12. *Fine M.* Disability beyond stigma: Social interaction, discrimination, and activism / M. Fine, A. Asch // *Journal of social issues.* – 1988. – Vol. 44, N 1. – P. 3–21.
13. *Goffman E.* Stigma: Notes on the management of spoiled identity / E. Goffman. – Simon and Schuster, 2009. – 147 p.
14. *Organisation for Economic Cooperation and Development* // Education – Access mode: <http://www.oecd.org/std/>
15. *Thomas S.* An overview of social role valorization / S. Thomas, W. Wolfensberger // *A quarter-century of normalization and social role valorization: Evolution and impact.* – 1999. – P. 125–157.

Національний університет фізичного виховання і спорту України, Київ

Надійшла 03.04.2017